

Koronan vaikutukset lastensuojeluun

PÄÄLÖYDÖKSET

- Lähes puolet (42 %) kunnista arvioi lastensuojeluilmoitusten kasvaneen syksyllä 2020 verrattuna aikaan ennen koronaa. Lisäyksen arvioitiin olevan suurin poliisin taholta (32 %) ja kouluista (27 %) tulleissa ilmoituksissa.
- Kuntien lastensuojelun johdon mukaan lastensuojelun asiakasperheiden tilanteissa oli lisääntyneet erityisesti vuorovaikutusongelmat (71 %), vanhempien jaksamattomuus (66 %), lasten koulunkäynnin ongelmat (61 %) ja perheiden taloudelliset ongelmat (66 %)
- Palveluiden saannin arvioidaan vaikeutuneen erityisesti lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden osalta (58 % vähintään jossain määrin).
- Kunnista 39 % arvioi, että lasten sijoitukset kodin ulkopuolelle olivat kasvaneet syksyllä 2020
- Jopa 59 % vastaajista arvioi sosiaalitoimintakäytön ja sijoitettujen lasten tapaamisten vähentyneen vähintään jossain määrin korona-kriisin yhteydessä.
- Kaikki kyselyyn vastanneet lastensuojelun johtajat arvioivat koronaepidemian vaikuttavan lasten ja perheiden hyvinvointiin vielä vuosienkin kuluttua.

Koronaepidemian ensimmäinen aalto levisi nopeasti Suomessa keväällä 2020 ja vaikutti merkittävästi yhteiskuntaamme. Hallitus julisti poikkeustilan 16.3.–16.6.2020 ja se vaikutti niin suomalaisten arkeen kuin sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämiseen. Koronaviruksen leviämisen estämiseksi otettiin käyttöön erilaisia kansallisia rajoitustoimenpiteitä ja peruskouluissa siirryttiin 18.3.2020 kaksi kuukautta kestäneeseen etäopetukseen. Syksyllä koululaiset palasivat lähiopetukseen ja valtakunnalliset rajoitustoimet purettiin. Koronaepidemia ja poikkeuksellinen ajanjakso tuottavat monia sosiaalisia vaikutuksia lasten ja perheiden elämään. Muutokset arjen rakenteissa ja turvaverkoissa haastavat lasten ja perheiden hyvinvointia. Useiden selvitysten mukaan koronaepidemialla on ollut kielteisiä vaikutuksia erityisesti haavoittuvassa asemassa oleviin lapsiin ja perheisiin. (Rissanen ym. 2020, Eronen ym. 2020, Wennberg ym. 2020)

Kun keväällä 2020 monet kunnat ja kuntayhtymät supistivat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen tarjontaa, heräsi huoli, että perheiden ongelmat saattavat jäädä huomaamatta. Toisaalta kevään aikana järjestöt reagoivat kriisitilanteeseen lisäämällä etäyhteyksillä toimivia matalan kynnyksen palveluita. Joissakin kunnissa raportoitiin keväällä lastensuojeluilmoitusten määrän laskeneen (Wennberg ym. 2020) samalla kun poliisin kotihälytystehtävät perhe- ja lähisuhdeväkivallasta olivat nousussa (Tilastokeskus 2020). Perheväkivallan osuus kotihälytyksissä kasvoi maaliskuussa 2020 vuoden takaiseen verrattuna 14 % (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21). Lapset kokivat elämänsä muuttuneen huomattavasti poikkeusolojen myötä ja monet kokivat henkisen hyvinvointinsa heikentyneen (Pelastakaa lapset 2020). Samalla pääsy nuorten mielenterveyspalveluihin oli ruuhkautunut. (Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21, Kuntaliitto HE 146/2020).

Haastava tilanne tuottaa lastensuojelussa palveluvelkaa. Kun yhteiskuntaa kannattelevat perusrakenteet eivät pysty täysimääräisesti vastaamaan lapsiperheiden tarpeisiin, on odotettavissa, että myös lastensuojelun palvelutarve kasvaa. Kodin ulkopuoliset sijoitukset ovat lisääntyneet jo ennen koronaepidemiaa ja peruspalveluissa syntynyt vaje on kuormittanut korjaavia palveluita entisestään. Koronaepidemian aiheuttamat vaikutukset eivät välttämättä näy lasten ja perheiden tilanteissa välittömästi. (Forsell ym. 2020)

Aineisto

Aineisto kerättiin kunnille suunnatulla sähköisellä kyselyllä aikavälillä 1.10.2020–13.10.2020. Lastensuojelun johdolle suunnattu pyyntö osallistua sähköiseen kyselyyn lähetettiin Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen toimesta sähköpostitse kuntien ja kuntayhtymien kirjaamoihin. Vastaukset pyydettiin nimettömänä ja kuntaa yksilöimättä, yksi jokaisesta kunnasta. Määräaikaan mennessä vastauksia tuli 41 kunnalta ja kuntayhtymältä. Vastaajia oli yhteensä 16 maakunnasta. Vastaajista 49 % edusti alle 20 000 asukkaan kuntaa, 37 % 20 000–150 000 asukkaan kuntaa ja 15 % tätä suurempia kuntia, kuntayhtymiä tai kaupunkia. Kyselyn tarkoitus oli kartoittaa koronaepidemian ja sen aiheuttaman keväisen poikkeustilan sekä rajoitusten vaikutuksia kunnalliseen lastensuojelutyöhön ja sen asiakkaisiin. Kyselyssä esitettiin kysymyksiä liittyen lastensuojelun avo-, sijais- ja jälkihuoltoon.

Kyselyn 27 kysymystä koskivat koronaepidemian aiheuttamia muutoksia lastensuojelun asiakkaiden elämäntilanteeseen ja asiakkuuteen erityisesti syksyllä 2020. Tämän lisäksi kysyttiin kunnallisen lastensuojelutyön toteutumisesta ja palvelujärjestelmän mahdollisista koronan aiheuttamista muutoksista. Vastaajia pyydettiin arvioimaan tilanteita verrattuna aikaan ennen koronaepidemiaa. Kysymyksissä pyydettiin lastensuojelun johtoa tekemään asiantuntijuuteen perustuvaa arvioita kysytyistä asioista, joten ne eivät välttämättä suoraan heijasta esim. kunnan tilastotietoja. Aineisto on analysoitu kuvailevin tilastollisin menetelmin.

Anna Tiili

etunimi.sukunimi@lsl.fi

Annukka Paasivirta

etunimi.sukunimi@lsl.fi

Julia Kuokkanen

etunimi.sukunimi@lsl.fi

Pia Eriksson

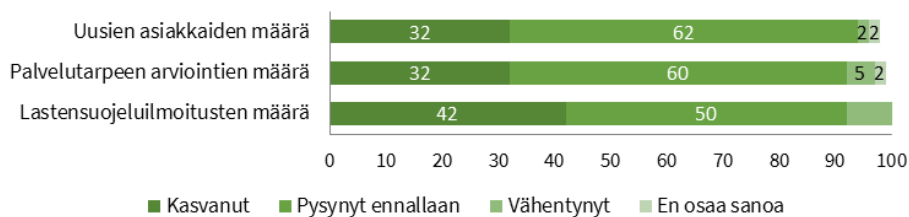
etunimi.sukunimi@thl.fi

Siiri Nelimarkka

etunimi.sukunimi@thl.fi

Palvelutarve

Kyselyssä kartoitettiin koronaepidemian vaikutuksia lastensuojeluilmoitusten, palvelutarpeen arviointien ja uusien asiakkaiden määrään syksyn 2020 aikana verrattuna edellisvuosiin. Merkittävä tulos oli, että lähes puolet (42 %) lastensuojelun johdosta arvioi lastensuojeluilmoitusten kasvaneen. 50 % vastasi ilmoitusten määrän pysyneen ennallaan ja osassa kunnista (7 % vastaajista) lastensuojeluilmoitusten arvioitiin vähentyneen. Yli kolmannes (32 %) katsoi palvelutarpeen arviointien määrän kasvaneen. 60 % arvioi niiden määrän pysyneen ennallaan. Uusien asiakkaiden määrä oli syksyn aikana kasvanut myös yli kolmasosan (32 %) mielestä. Vastaajista 62 % katsoi niiden pysyneen ennallaan. (Kuvio 1)

Kuvio 1. Vastaajien (n=41) arvio koronaepidemian heijastumisesta lastensuojeluilmoitusten, palvelutarpeen arviointien ja uusien asiakkaiden määrään syksyn 2020 aikana

Asiakasperheiden elämäntilanteet

Koulujen ja päiväkotien sulkeminen sekä työttömyys tai sen uhka vaikuttivat lastensuojelun asiakasperheiden hyvinvointiin ja elämäntilanteisiin kevään 2020 aikana merkittävästi (Hietanen-Peltola ym. 2020). Tässä kyselyssä selvitettiin koronaepidemian vaikutuksia perheiden elämäntilanteisiin syksyn 2020 aikana suhteessa aikaan ennen koronaepidemiaa kuntien lastensuojelun johdon arvioimana.

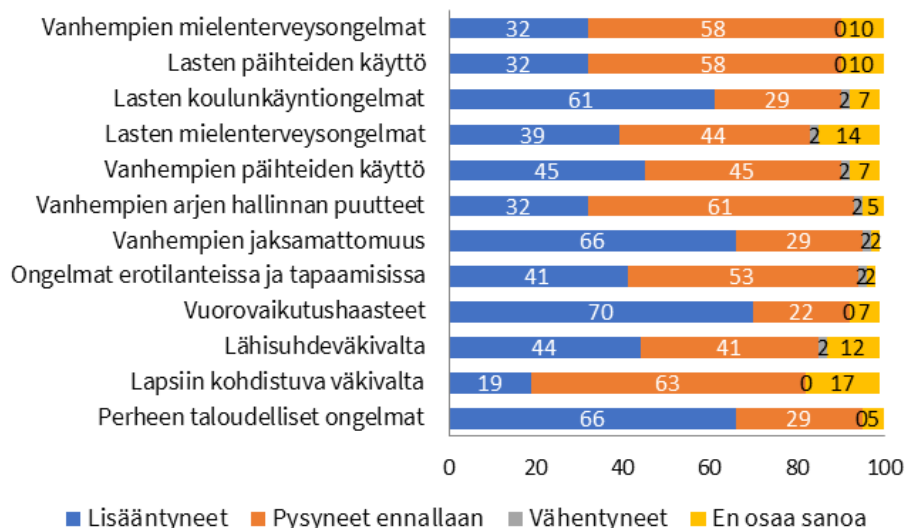
Perheiden elämäntilanteiden katsottiin vaikeutuneen koronaepidemian myötä monilta osin ja erilaisten perheen sisäisten ongelmien arvioitiin kasvaneen merkittävästi. Valtaosa (66 %) kyselyyn vastanneesta lastensuojelun johdosta arvioi lastensuojelun asiakasperheiden taloudellisten ongelmien kasvaneen. Lapsiin kohdistuneen väkivallan arvioitiin pysyneen ennallaan (63 % vastaajista), mutta 19 % arvioi sen kasvaneen. Lähes puolet vastaajista (44 %) arvioi aikuisten välisen lähisuhdeväkivallan kasvaneen. Perheenjäsenten vuorovaikutushaasteet olivat lisääntyneet valtaosan (71 %) mielestä. Erotilanteisiin ja tapaamisiin liittyvien erimielisyyksien katsottiin kasvaneen (41 %) tai pysyneen ennallaan (54 %). Vanhempien jaksamattomuus oli niin ikään lisääntynyt valtaosan (66 %) mukaan. Vanhempien arjen hallintaan liittyvät puutteet olivat kasvaneet yli kolmanneksen (32 %) mielestä. Jopa 45 % vastaajista arvioi vanhempien päiheteiden käytön lisääntyneen ja 45 % katsoi sen pysyneen ennallaan. Lasten päiheteiden käyttö oli myös kasvanut jopa kolmanneksen (32 %) mielestä. Reilusti yli kolmannes (39 %) katsoi lasten mielenterveysongelmien kasvaneen ja lasten koulunkäyntiin liittyvät ongelmat kasvoivat valtaosan (61 %) mukaan. Vanhempien mielenterveysongelmat olivat kasvaneet yli kolmanneksen (32 %) mielestä. (Kuvio 2)

Vastaajat saivat lisäksi vastata avoimin vastauksin siihen, millä muulla tavoin koronaepidemia näkyy heidän mielestään lastensuojelussa keväällä ja syksyllä 2020. Näissäkin nostettiin esille huolta asiakasperheiden elämäntilanteista:

”Eniten koronavirus on vaikuttanut sosiaalityön asiakkaiden taloudelliseen tilanteeseen, joka on heikentynyt entisestään. -- Toisena näkyvänä vaikutuksena on ollut lapsiperheiden yleinen hyvinvoinnin heikkeneminen, vanhempien huoli näkyy koko perheen hyvinvoinnissa. Koulua huonosti käyvien oppilaiden

koulunkäynti on heikentynyt entisestään, syntyy oppimisvajetta ja myöhemmin syrjäytymistä.”

“Suurperheellisten tilanteissa näkyy uupumusta ja väsymistä selkeästi entistä enemmän.”

Kuvio 2. Vastaajien (n=41) arvio asiakasperheiden elämäntilanteista

Lastensuojelu, asiakastapaamiset ja etätyö

Koronaviruksen myötä monet asiakastapaamiset peruuntuivat tai ne vaihdettiin toteutettaviksi etäyhteyksin (Eronen ym. 2020). Lastensuojelussa ei siirrytty keväällä 2020 kokonaan etätyöhön, mutta osa tapaamisista toteutettiin etäyhteyksillä. Kyselyssä selvitettiin, mikä lastensuojelun tilanne oli tältä osin syksyllä. Valtaosa (76 %) vastasi, että 20–30 % lastensuojelun sosiaalityöstä eli avo-, sijais- ja jälkihuoltotyöstä on myös syksyllä toteutettu etäyhteyksin. Perhetyötä ja muita lastensuojelun tukitoimia puolestaan ei toteutettu etäyhteyksin lainkaan (51 % vastaajista) tai sitä toteutettiin noin 20–30 % työstä (49 % vastaajista).

Avoimissa vastauksissa pohdittiin myös etätyön toteutumista:

“Perhetyön toteuttaminen oli keväällä haasteellista etänä. Syksyllä videotapaamiset ovat olleet yksittäisiä. Lastensuojelun sosiaalityö on toteutettu lähes kokonaan live-tapaamisin. Videotapaamisia on toteutettu yksittäisiä.”

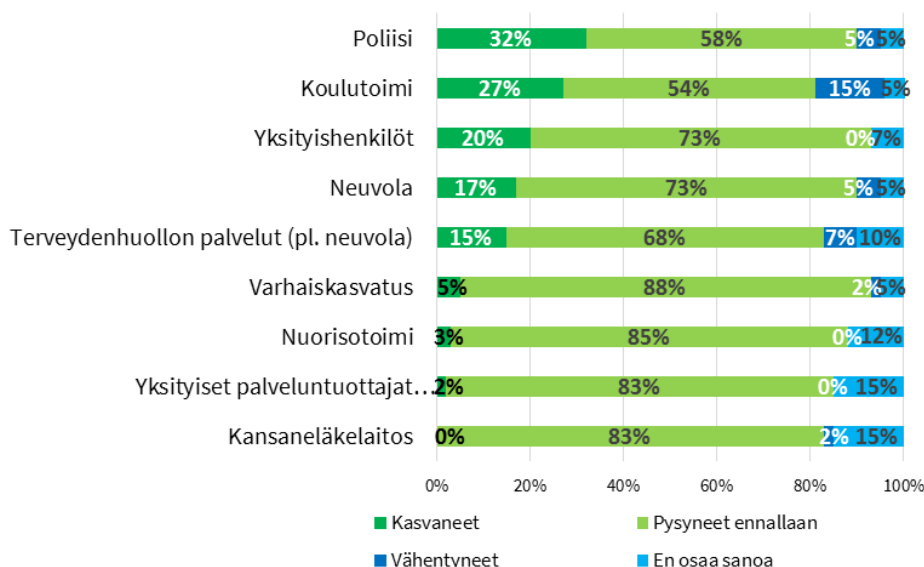
Lastensuojelun johdolta kysyttiin, ovatko tartuntariski ja etäyhteydet vaikeuttaneet lasten ja perheiden kokonaistilanteiden arviointia tai vaikuttaneet sen laatuun. 55 % vastaajista arvioi, että kokonaistilanteiden arviointi oli vaikeutunut syksyllä vähintään jossain määrin (7 % kyllä, 48 % jossain määrin) sen vuoksi, että asiakkaat eivät ole halunneet tai voineet vastaanottaa työntekijöitä tartuntariskin takia. 45 % vastaajista oli sitä mieltä, että tällä ei ollut vaikutusta. Tukitoimien arvioitiin tästä syystä heikentyneen jossain määrin (51 %) tai ei lainkaan (39 %).

Vastaajista 27 % oli sitä mieltä, että kokonaistilanteiden arvioinnin laatu heikentyi vähintään jossain määrin siksi, että tapaamiset oli toteutettu etäyhteyksin (24 % vastasi jossain määrin, 3 % kyllä). 63 % ei katsonut laadun heikentyneen. Tukitoimien vastaanottaminen oli puolestaan heikentynyt valtaosan (56 %) mielestä vähintään jossain määrin (51 % vastasi jossain määrin, 5 % kyllä). 39 % arvioi, että tukitoimien vastaanottaminen ei heikentynyt. Tukitoimien tarjoamiseen tai tuen vaikuttavuuteen etäyhteyksillä ei valtaosan (63 %) mielestä ollut heikentävää vaikutusta, mutta lähes kolmannes (27 %) arvioi niiden jossain määrin heikentyneen.

Muiden palveluiden vaikutukset lastensuojeluun

Lastensuojelun asiakasperheiden elämäntilanteeseen vaikuttaa se, miten muut yhteiskunnan hyvinvointipalvelut toimivat. Lastensuojelun asiakkaana oleva perhe tarvitsee usein tukea erilaisista aikuisille suunnatuista palveluista tai muista lapsi- ja perhepalveluista. (Esim. Petrelius & Eriksson 2018, 4.) On tärkeää, että hyvinvointipalvelujärjestelmä kokonaisuudessaan toimii laadukkaasti myös koronaepidemian aikana.

Lastensuojelun lakisääteinen ilmoitusvelvollisuus koskee laajasti eri ammattilaisia ja viranomaistahoja (Lastensuojelulaki 2007/417, 25 §). Kyselyssä kaikkein eniten arvioitiin syksyn aikana lisääntyneen poliisin tekemät lastensuojeluilmoitukset (32 %) (kuvio 3). Seuraavaksi eniten (27 %) olivat lisääntyneet kouluista tulevat lastensuojeluilmoitukset. Koulun osalta mielenkiintoista oli, että samaan aikaan vastaajista 15 % arvioi koulun tekemien ilmoitusten vähentyneen. Tilanne näyttäytyy varsin erilaisena eri kunnissa. Lisäksi merkittävää kasvua oli yksityishenkilöiden (20 %), neuvoloiden (17 %) ja terveydenhuollon (15 %) tekemissä lastensuojeluilmoituksissa. Kaikkiaan lastensuojeluilmoitusten arvioitiin enemmän kasvaneen kuin vähentyneen syksyn aikana. Keväällä 2020 tapahtunutta lastensuojeluilmoitusten laskua ei ole enää havaittavissa.

Kuvio 3. Vastaajien (n=41) arvio muutoksista lastensuojeluilmoitusten määrässä syksyn 2020 aikana ilmoittajatahojen mukaan verrattuna aikaan ennen koronaepidemiaa

Erityisen haastavana lastensuojelun asiakasperheiden kohdalla on syksyn aikana näytettyynyt lasten- ja nuorisopsykiatrian tuen saaminen, jopa 59 % vastaajista arvioi tähän liittyneen koronaepidemiasta johtuvia haasteita (kyllä 29 % ja jossain määrin 29 %) (kuvio 5). Myös aikuisten mielenterveyspalveluissa ja päihdepalveluissa on ollut suhteellisen paljon haasteita syksyn aikana (41 ja 34 % vähintään jossain määrin). Lähes kolmasosa vastaajista (29 %) vastasi koulutoimen tai oppilashuollon tarjoamassa tuessa olleen syksyn aikana puutteita vähintään jossain määrin. (Kuvio 4)

Kaikkein vaikeinta vastaajien oli arvioida TE-keskusten ja Kansaneläkelaitoksen palveluiden toimivuutta. Vaikka perheiden taloudellisten ongelmien arvioidaan syventyneen koronaepidemian myötä, kunnallisessa sosiaalityössä näyttäytyy suhteellisen haastavana arvioida, miten perheet saavat tukea. Tätä voi selittää osaltaan toimijoiden välisen yhteistyön ohuus.

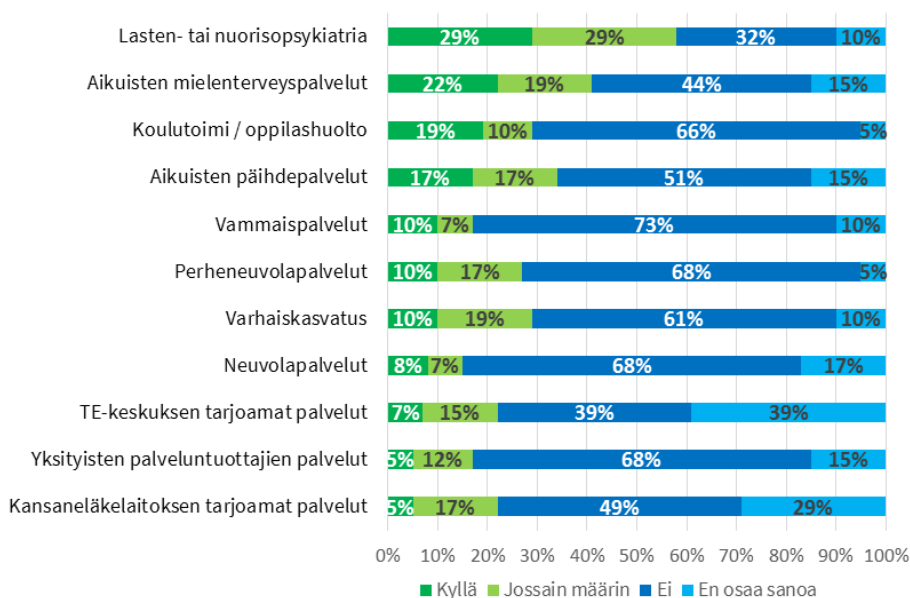
Tuloksia tulkittaessa on otettava huomioon, että sitä, kuinka paljon palveluiden saataavuuden haasteet johtuvat koronaepidemiasta, on vaikea arvioida. Kuntaliiton mukaan mielenterveyspalvelujen puute on ollut pidempään keskeisin palvelupuute lastensuojelun asiakkaana olevilla lapsilla (Puustinen-Korhonen 2020). Lastensuojelua koskevassa

kyselyssä vuonna 2017 tuli esille, että palvelujen saatavuus oli heikentynyt vakavasti lasten tarvitsemissa mielenterveyspalveluissa. Vuonna 2012 palvelu järjestyi 63 %:ssa ja vuonna 2017 vain 37 % vastanneista kunnista ja kuntayhtymistä. (Puustinen-Korhonen 2018.) Myös Yliruka ym. (2018, 60) on tuonut esille, että erityispalvelujen asiakkaana olevien on ollut hankalaa saada muita palveluja, kun vastuun palvelujen järjestämisestä ajatellaan olevan erityispalveluissa.

Palveluissa olevista haasteista huolimatta yhteistyön merkitys näyttää korostuneen koronaepidemian aikana. Vastaajista 20 % arvioi yhteistyön lisääntyneen kuntien, järjestöjen ja yksityisten palveluntuottajien välillä syksyn aikana ja 34 % sosiaali-, terveys- ja sivistystoimen välillä.

Myös avoimissa vastauksissa nostettiin yhteistyön merkitystä lasten ja perheiden tuen näkökulmasta:

“Huolestuttaa se, paljonko lasten ja perheiden tuen tarpeita on vielä piilossa ja milloin ja minkälaisina ne tulevat näkymään. Yhteistyön (sivistys + sote + järjestöt) merkitys korostuu - herkällä korvalla kuunneltava ja havainnoitava lasten tilanteita.”

Kuvio 4. Vastaajien (n=41) arvio lastensuojelun asiakkaiden haasteista saada muita tarvitsemiaan sosiaali- ja terveyspalveluita syksyn 2020 aikana

Sijaishuolto

Kyselyyn vastanneita pyydettiin arvioimaan, onko koronaepidemia vaikuttanut kodin ulkopuolisten sijoitusten kasvuun (avohuollon sijoitus, kiireellinen sijoitus, huostaanotto). Suurin osa vastaajista (54 %) arvioi sijoitusten tarpeen pysyneen ennallaan, mutta jopa 39 %:n mukaan kodin ulkopuoliset sijoitukset olivat lisääntyneet koronaepidemian myötä jo syksyyn mennessä. Vain 2 % arvioi kodin ulkopuolisten sijoitusten vähentyneen.

Vaikutukset sijaishuoltoon eivät näy vielä kokonaisuudessaan. Vastaajista 66 % arvioi koronaepidemian heijastuvan sijoitusten määrien kasvuun pitkällä tähtäimellä vähintään jossain määrin (kyllä 22 % ja jossain määrin 44 %).

Sijaishuollon työskentelyyn kuuluu keskeisesti lapsen ja perheen yhteydenpidon suunnittelu ja tukeminen (Lastensuojelulaki 2007/417, 54 §). Keväällä 2020 sijoitettujen lasten ja heidän läheisverkostonsa välinen yhteydenpito aiheutti koronaepidemian vuoksi paljon epäselvyyksiä. Vastaajista 90 % arvioi yhteydenpitokäytäntöjen aiheuttaneen haasteita keväällä 2020 vähintään jossain määrin (kyllä 37 % ja jossain määrin 54 %).

Lasten ja heidän läheistensä tapaamiset vähenivät ja sijaishuoltoyksiköt toivoivat, että sijoitettujen lasten ja läheisverkoston tapaamisiin liittyvä kansallinen ohjeistus ja viestintä olisi ollut selkeämpää (Heino ym. 2020).

Syksyllä 2020 tilanne ei näyttäytynyt enää niin haastavalta: 76 % arvioi, ettei yhteydenpito aiheuttanut epäselvyyksiä. Kuitenkin yhä 24 %:n mukaan yhteydenpitokäytännöissä oli vähintään jossain määrin epäselvyyksiä (kyllä 2 % ja jossain määrin 22 %).

Sijaishuollon laatu ja valvonta

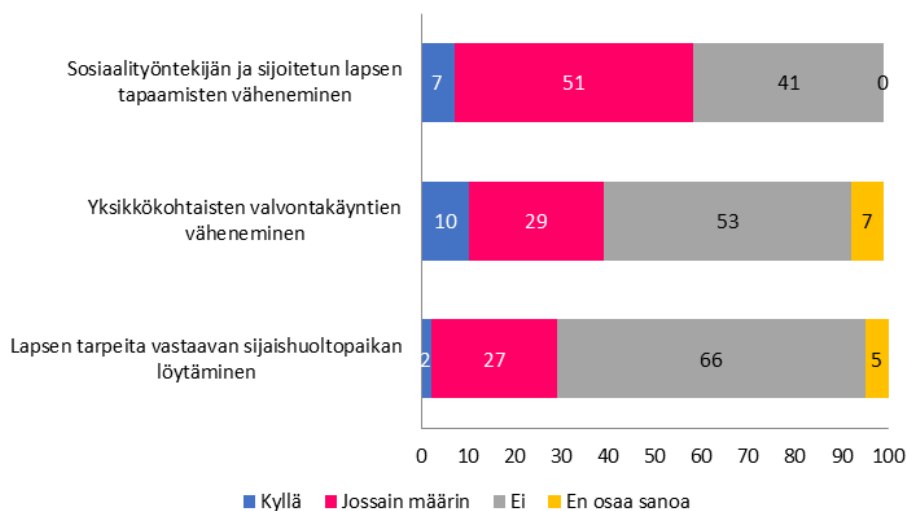
Sijaishuollon onnistumisen ja sijaishuoltopaikkojen muutosten ehkäisemisen kannalta on tärkeää, että sijaishuoltopaikan valinta on lapsen edun mukainen (Sinko 2016). Suurin osa vastaajista (66 %) oli sitä mieltä, ettei koronaepidemia ole aiheuttanut haasteita löytää lapsen tarpeisiin sopivaa sijaishuoltopaikkaa. Toisaalta lähes kolmasosa vastaajista arvioi koronaepidemian aiheuttaneen vähintään jossain määrin haasteita löytää lapselle hänen yksilöllisiä tarpeitaan vastaava sijaishuoltopaikka (kyllä 2 % ja jossain määrin 27 %).

Lapsen hyvän huolenpidon kannalta sijaishuoltopaikassa tulee olla riittävästi henkilöstöä (Lastensuojelulaki 2007/417, 60 §). Lastensuojelun johdosta 36 %:n mukaan koronaepidemia ei ole aiheuttanut henkilöstövajetta sijaishuoltoyksiköissä. Vastaajista lähes yhtä moni (32 %) arvioi, että koronaepidemia on aiheuttanut henkilöstövajeita sijaishuoltopaikoissa vähintään jossain määrin (kyllä 5 % ja jossain määrin 27 %). Heino ym. (2020) selvityksessä myös lastensuojelulaitosten mukaan henkilökunnan riittävyys ja pätevien sijaisten saaminen oli vaarantunut keväällä 2020.

Pieni osa (12 %) arvioi koronaepidemian lisänsen sijaishuollon aikaisten rajoitustoimenpiteiden käyttöä vähintään jossain määrin (kyllä 2 % ja jossain määrin 10 %). Vastaajista 78 % arvioi, etteivät rajoitustoimenpiteiden käyttö ollut lisääntynyt.

Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan on monessa yhteydessä todettu olevan puutteellista. Tehokkaan ohjauksen ja valvonnan keskeisiä esteitä ovat ohjaus- ja valvontaresurssien riittämättömyys ja lastensuojelun sosiaalityöntekijöiden suuret asiakasmäärät (mm. Hoikkala ym. 2017, Porko ym. 2018, Eduskunnan oikeusasiamies 2018, Valvira 2019). Koronaepidemia haastaa valvontaa entisestään. Vastaajista 10 % arvioi koronaepidemian vähentäneen kunnan tekemiä yksikkökohtaisia valvontakäyntejä ja 29 % arvioi käyntien vähentyneen jossain määrin. Vastaajista 54 % arvioi, ettei koronaepidemialla ollut vaikutusta yksikkökohtaiseen valvontaan.

Lapsen asioista vastaavalla sosiaalityöntekijällä on keskeinen rooli lapsen edun varmistamisessa sijaishuollon aikana sekä sijoituksen tarkoituksenmukaisuuden valvonnassa (Lastensuojelulaki 2007/417, 24 §). Jopa 59 % vastaajista arvioi sosiaalityöntekijän ja lapsen tapaamisten vähentyneen vähintään jossain määrin koronaepidemian yhteydessä (kyllä 7 % ja jossain määrin 51 %). Koronaepidemian voi sanoa haastavan laadukkaan sijaishuollon toteutumista. (Kuvio 5)

Kuvio 5. Vastaajien (n=41) arvio koronaepidemian vaikutuksista sijaishuoltoon

Lastensuojeluasioiden käsittely hallinto-oikeuksissa

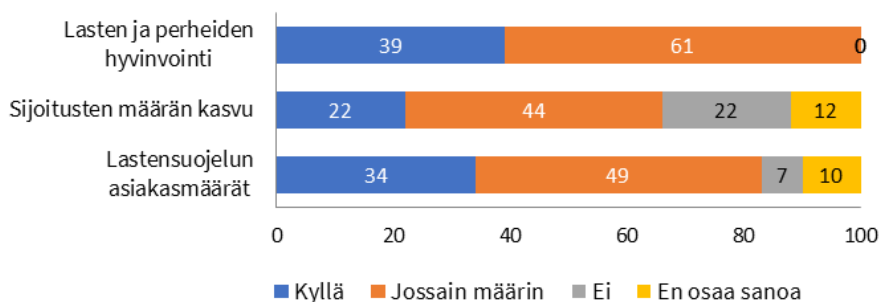
Tietyistä lastensuojelun viranhaltijan tekemistä päätöksistä saa hakea valittamalla muutosta hallinto-oikeudesta (Lastensuojelulaki 2007/417, 90 §). Lisäksi huostaanottoa ja sijaishuoltoa koskeva päätöksenteko tapahtuu hallinto-oikeudessa, jos lapsen huoltaja tai 12 vuotta täyttänyt lapsi vastustaa huostaanottoa tai siihen liittyvää sijaishuoltoon sijoittamista (Lastensuojelulaki 2007/417, 43 § 2. mom.).

Huostaanotossa puututaan syvästi lapsen ja perheen perusoikeuksiin, kuten yksityiselämän suojaan (Perustuslaki 1999/731, 10 §). Jokaisella on oikeus saada asiansa käsitellyksi ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaisessa tuomioistuimessa (Perustuslaki 1999/731, 21 § 1 mom.).

Suurin osa (49 %) arvioi, ettei koronaepidemia ollut vaikuttanut hallinto-oikeuksien ruuhkautumiseen tai asioiden käsittelyn venymiseen. Kuitenkin jopa 42 %:n mukaan hallinto-oikeuksien ruuhkautuminen ja käsittelyiden venyminen on näkynyt lastensuojelussa vähintään jossain määrin (kyllä 17 % ja jossain määrin 24 %). Yhdenkin lapsen asian käsittelyn viivästyminen on yksilön perusoikeuksia heikentävä asia.

Koronaepidemian pitkän tähtäimen vaikutukset

Tässä vaiheessa voimme arvioida vain lyhyen aikavälin vaikutuksia lastensuojelun palveluihin ja asiakkaisiin. Huomionarvoista on, että kaikki kyselyyn vastanneet arvioivat, että koronaepidemian vaikutukset tulevat näkymään lasten ja perheiden hyvinvoinnissa vielä joidenkin vuosien kuluttua. Noin puolet (49 %) uskoivat koronaepidemian vaikuttavan myös asiakasmäärien kasvuun pitkällä tähtäimellä ja yli 80 % vastanneista myös arvioi sen heijastuvan vähintään jossain määrin sijoitusten määrien kasvuun. (Kuvio 6)

Kuvio 6. Vastaajien (n=41) arvioita koronaepidemian vaikutuksista sijoitusten määrän kasvuun, lastensuojelun asiakasmääriin sekä lasten ja perheiden hyvinvointiin pitkällä tähtäimellä

Yhteenveto

Koronaepidemiolla on ollut lastensuojeluun välittömiä vaikutuksia ja toisaalta osa vaikutuksista tulee näkymään vasta pitkällä tähtäimellä. Keväällä laskuun lähteneet lastensuojeluilmoitukset ovat kääntyneet kasvuun syksyllä. Erityisesti ovat kasvaneet poliisin tekemät lastensuojeluilmoitukset. Lähes puolet tähän kyselyyn vastanneista arvioivat lastensuojeluilmoitusten määrän kasvaneen syksyn aikana.

Koronaepidemia haastaa laadukkaan sijaishuollon toteutumista sekä sijaishuollon yksikkö- ja lapsikohtaista valvontaa. Kodin ulkopuolisten sijoitusten määrissä arvioitiin kasvua jo syksyn 2020 aikana. Myös hallinto-oikeuksien ruuhkautuminen tai käsittelyiden siirtyminen on näkynyt lastensuojelun arjessa. Tämä heikentää lapsen sekä asianosaisten perusoikeuksien toteutumista.

Huolestuttava yhdistelmä tuloksissa löytyy siitä, kuinka lasten ja perheiden ongelmat ovat koronaepidemian myötä kasvaneet syksyn aikana ja samaan aikaan palveluiden saannin arvioidaan vaikeutuneen erityisesti lasten ja nuorten mielenterveyspalveluiden osalta. Lastensuojelun asiakasperheiden taloudelliset ongelmat kasvoivat. Samoin lisääntyivät lähisuhdeväkivalta, perheenjäsenten vuorovaikutushaasteet, vanhempien jaksamattomuus ja lasten koulunkäyntiongelmat. Hyvää on se, että yhteistyön eri toimijoiden välillä arvioitiin lisääntyneen. Koronaepidemian aikana korostuu entisestään tarve palvelujärjestelmän joustavuudelle ja palvelujen tarjoamiselle asiakkaiden tarpeista lähtien.

Etätyön merkitys on korostunut, kun koronaepidemian myötä monet tapaamiset peruttiin tai vaihdettiin toteutettaviksi etäyhteyksin. Kokonaan etätyönä ei työtä voida lastensuojelussa toteuttaa, mutta noin kolmasosa avo-, sijais- ja jälkihuollon sosiaalityöstä on tehty etäyhteyksien välityksellä. Perhetyötä ja muita tukitoimia on toteutettu etätyönä vähemmän. Etätyö ei ole heikentänyt työn laatua merkittävästi; tukitoimien tarjoaminen ja tuen vaikuttavuus ovat onnistuneet myös etäyhteyksin.

Pitkän tähtäimen vaikutuksia on vielä tässä vaiheessa vaikeaa arvioida, mutta kaikki kyselyyn vastanneet arvioivat koronaepidemian vaikuttavan lasten ja perheiden hyvinvointiin vielä vuosienkin kuluttua. Lastensuojelun asiakasmäärien ja sijaishuollon tarpeen arvioidaan pitkällä tähtäimellä kasvavan.

Lähteet

Eduskunnan oikeusasiamies 2018. Sosiaalityöntekijöiden kohtuuton työtaakka vaarantaa sijaishuollon valvonnan ja kodin ulkopuolelle sijoitetun lapsen oikeuksien toteutumisen. https://www.oikeusasiamies.fi/fi_FI/-/sosiaalityontekijoiden-kohtuuton-tyotaakka-vaarantaa-sijaishuollon-valvonnan-ja-kodin-ulkopuolelle-sijoitetun-lapsen-oikeuksien-toteutumisen

Eronen Anne, Hiilamo Heikki, Ilmarinen Katja, Jokela Merita, Karjalainen Pekka, Karvonen Sakari, Kivipelto Minna, Koponen Erja, Leemann Lars, Londén Pia & Saikku Peppi 2020. Sosiaalibarometri 2020. Suomen sosiaali ja terveys ry. <https://www.soste.fi/wp-content/uploads/2020/07/SOSTE-Sosiaalibarometri-2020.pdf>

Forsell Martta, Kuoppala Tuula & Säkkinen Salla (2020). Lastensuojelu 2019. Tilastoraportti 28/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Heino Tarja, Weckroth Niina & Ranta Heikki 2020. Koronan vaikutukset lastensuojelun 24/7-yksiköiden toimintaan – palveluntuottajien ja toimintayksiköiden näkökulma. Tutkimuksesta tiiviisti 32/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140689/URN_ISBN_978-952-343-585-8.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Hietanen-Peltola Marke, Vaara Sarianna, Hakulinen Tuovi & Hastrup Arja 2020. Lasten, nuorten ja perheiden peruspalvelut koronakeväänä 2020. Tuloksia kouluterveydenhuollon verkoston ja perhekeskusverkoston tiedonkeruista. Työpäpaperi 26/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140127/TY%c3%962020_026_Lasten%20nuorten%20ja%20perheiden%20peruspalvelut%20koronakev%c3%a4%c3%a4n%c3%a4%202020_s.pdf?sequence=4&isAllowed=y

Hoikkala Susanna, Kojo Raija, Tervo Jaana & Aaltonen Teija (2017) Sijaishuollon ohjauksen ja valvonnan malli. Kohti lapsikeskeistä ja lapsenoikeusperustaista toimintatapaa. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpäpaperi 19/2017. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/140215/Tr28_20.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Kuntaliitto, Lausunto eduskunnan kunta- ja terveysjaostolle 22.10.2020 (869/03/2020) Tuula Kock, HE 146/2020 vp eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2021. <https://www.kuntaliitto.fi/lausunnot/2020/he-1462020-vp-eduskunnalle-valuation-talousarvioksi-vuodelle-2021-4>

Lapsen ääni 2020. Lasten näkemyksiä koronakeväästä. Stressi, huoli ja yksinäisyys – koronapandemian vaikutukset lasten ja nuorten elämään Pelastakaa lapset ry. https://s3-eu-west-1.amazonaws.com/pelastakaalapsset/main/2020/10/21163820/Lapsen-Aani-2020_raportti1_FI1.pdf

Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa. 2020. Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisu 2020:2. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162318/VN_2020_21.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Lastensuojelulaki 2007/417

Petreljus Päivi. & Eriksson Pia. 2018. Uudistuva lastensuojelu - kohti asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoimintaa. Työpäpaperi 32/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Perustuslaki 1999/731

Porko Petta. & Heino Tarja. & Eriksson Pia. 2018. Selvitys yksityisistä lastensuojelun yksiköistä. Työpäpaperi 21/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Puustinen-Korhonen Aila 2020. Lasten- ja nuorisopsykiatrisen hoidon ja lastensuojelun sijoitusten määrällinen kehitys ajalla 2008-2018. Esitys Etelä-Suomen aluehallintoviraston koulutustilaisuudessa 28.1.2020.

http://www.avi.fi/documents/10191/15412583/Lasten+ja+nuorten+mielenterveyspalveluiden+kustannus_Aila+Puustinen-Korhonen/d2d66c48-e1c0-4a90-a756-c26a61ce8de1 (luettu 20.11.2020)

Puustinen-Korhonen Aila 2018. Lastensuojelun 2017 kuntakyselyn tuloksia. Kuntaliitto. https://www.kuntaliitto.fi/sites/default/files/media/file/Lastensuojelun%20kuntakyselyn%20keskeisimm%C3%A4t%20tulokset%20_raportti%2001022018_LIITE_.pdf (luettu 20.11.2020)

Rissanen, Pekka; Parhiala, Kimmo; Kestilä, Laura; Härmä, Vuokko; Honkatukia, Juha; Jormanainen, Vesa 2020. COVID-19-epidemian vaikutukset väestön palvelutarpeisiin ja palvelujärjestelmään – nopea vaikutusarvio. Raportti 8/2020. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-496-7>

Sinko Päivi (2016) Rajapinnoilla Lapsen erityisten tarpeiden huomioiminen sijaishuoltopaikan valinnassa. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto. <https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Rajapinnoilla1.pdf>

Sosiaali- ja terveysministeriön asettama työryhmä (2020) Lasten ja nuorten hyvinvointi koronakriisin jälkihoidossa – Lapsistrategian koronatyöryhmän raportti lapsen oikeuksien toteutumisesta. Valtioneuvoston julkaisuja 2020:21. https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/162318/VN_2020_21.pdf?sequence=7&isAllowed=y

Terveyden ja hyvinvoinninlaitos (THL), Lastensuojelun käsikirja: Lastensuojelutilastoa. <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/toimijat-tyon-tuki-hallinto/lastensuojelu-ja-thl/lastensuojelun-tilastoa>

Tilastokeskus (2020) <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/parisuhdevakivallata-tehdyt-ilmoitukset-lisaantyivat-kevaan-aikana/>

Valvira 2019. Uutiset ja tiedotteet 9.10.2019: Sijaishuollossa olevien lasten ja nuorten oikeuksien toteutumisessa puutteita. https://www.valvira.fi/ajankohtaista/uutiset-ja-tiedotteet/uutinen/-/asset_publisher/7CNS3oAUBTIJ/content/sijaishuollossa-olevien-lasten-ja-nuorten-oikeuksien-toteutumisessa-puutteita

Wennberg, Mikko; Luukkonen, Tuomas; Haila, Katri (2020) Sosiaalihuollon ja lastensuojelun kantokyky koronakriisin aikana. Haastavat tekijät ja uudet ratkaisukeinot kriisistä selviämiseksi. Itlan raportit ja selvitykset 2020:1. Helsinki: Itsenäisyyden juhluvuoden lastensäätiö

Yliruka Laura, Vartio Riitta, Pasanen Kaisa & Petrelius Päivi 2018. Monimutkaiset ja erityistä osaamista edellyttävät asiakastilanteet sosiaalityössä Valtakunnallisen kyselyn tuloksia. Työpaperi 17/2018. Helsinki. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136378/URN_ISBN_978-952-343-117-1.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Tämän julkaisun viite:

Tiili A, Paasivirta A, Kuokkanen J, Eriksson P & Nelimarkka S 2020. Koronan vaikutukset lastensuojeluun. Tutkimuksesta tiiviisti 34/2020. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-343-597-1 (verkko)

ISSN 2323-5179 (verkko)

<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-597-1>